

В статье исследуется влияние на творчество Л. Н. Колодуба украинского инструментального профессионализма и определяется место композитора в художественном пространстве отечественного музыкального искусства.

Ключевые слова: Колодуб Л. М., фольклористика, неофольклоризм, симфоническая музыка, украинская музыка, стиль.

The article examines the influence of the Ukrainian instrumental professionalism on the creativity of L. Kolodub and the place of the composer in the art of the time space of domestic musical art is determined.

Key words: Kolodub L. M., folklorism, neofolklorism, symphonical music, Ukrainian music, style.

УДК 78.07 : 787.6

Світлана Вишнеvsька

ЕВОЛЮЦІЯ ДУХОВНИХ ЖАНРІВ КОБЗАРСЬКО-ЛІРНИЦЬКОГО РЕПЕРТУАРУ

Стаття присвячена дослідженню та аналізу еволюції жанру духовних піснестівів в кобзарсько-лірницькому мистецтві. Розглянуто та обґрунтовано причини появи релігійних творів та їх роль в репертуарі кобзарів. Запропоновано історичну періодизацію кристалізації основних жанрових форм вокального кобзарсько-лірницького виконавства.

Ключові слова: духовний жанр, кант, псалма, релігія, репертуар.

Важливими чинниками становлення та розвитку української державності на сучасному етапі залишаються національно-культурне та духовне відродження. Зокрема потребує постійного і глибокого вивчення кобзарсько-лірницька творчість, як джерело сучасного бандурного виконавства, що відобразила в вокально-епічних (мистецьких) образах фундаментальні риси менталітету українців, протягом всього часу свого існування виступаючи важливим аспектом національної ідентичності та самоутвердження народу.

Кобзарське мистецтво є унікальним і глибоко національним феноменом нашої культури. Тому науковий підхід аналізу репертуарних засад, інструментарію, способів гри, основ навчання кобзарів та лірників розпочавшись з кінця ХІХ століття продовжується до наших днів. Серед наукових досліджень цього напрямку особливу зацікавленість викликають музикознавчі праці з проблем: розвитку музичної культури, музичної етнології та національної музичної мови (С.Людкевича, М.Лисенка, Ф.Колесси, С.Грици, І.Ляшенка, О.Козаренка); розвитку традиційного кобзарства (П.Куліша, Д.Ревуцького, Лесі Українки, К.Грушевської, К.Черемського, М.Долгова, О.Дубас (Ваврик), В.Мішалова та ін.); питань стилістики, інтерпретації ладо-інтонаційних та імпровізаційних особливостей жанрів кобзарського репертуару (С.Грици, О.Правдюка, Ю.Медведика, О.Богданової); вокальної проблематики жанрів репертуару бандуристів ХХ ст. (А.Омельченка, В.Дутчак, Н.Морозевич, Л.Мандзюк, В.Мішалова, І.Панасюка; методики співу (Н.Гребенюк, І.Вілінської, В.Антонюк, М.Жишкович та ін.). Проте й на сьогодні не втрачає актуальності проблема наукового дослідження та аналізу еволюційного шляху вокально-бандурного мистецтва, як невід'ємної складової вітчизняної культури, в його феномені поєднання традиційних засад виконання при використанні сучасних мистецьких можливостей. Метою статті є визначення основних чинників, які вплинули на процес зародження та формування духовних жанрів в системі вокально-інструментального репертуару в історичному періоді становлення і розвитку бандурного мистецтва (ХVІ – ХХІ ст.).

Однією з характерних рис української ментальності є феноменальне поєднання звичаєво-обрядової релігії (язичництва) і вияву щирої релігійної побожності до християнської віри. Початки релігійних вірувань лежать в глибині віків. Ще Київська Русь успадкувала від первіснообщинного періоду історії східних слов'ян календарні обряди і звичаї, що супроводжувались співом та хороводами. Ці обряди поєднувались в нерозривному органічному зв'язку з працею та анімістичними віруваннями людей докласового суспільства, відображаючи їх залежність від незрозумілих, а тому іноді лякаючих, явищ природи. В основі – землеробський культ і річна господарська діяльність.

Сили природи вважалися основними божествами і поклоніння та магичне заклинання їх словом, піснею та танцями й іграми несло в собі прагнення домогтися від навколишньої природи милості, забезпечивши таким чином собі достаток, благополуччя і добро – тобто, практично-трудова основа. «Для того, щоб розкрити вплив релігійних уявлень на художню творчість стародавніх [народів], (за М. Горьким) треба спочатку показати цю творчість, засновану на праці, творчість, що облагороджує і «освячує» працю, фантазує про повну владу над матерією і силами природи, що вважає можливим змінювати цю матерію, загнздувати ці сили в інтересах людей» [2, с. 495].

Отже, язичницьке начало пов'язане з відчуттям повної гармонії з природою, самобутніх зв'язків з потойбічним світом предків, з життєдайною філософією до всього живого стало тим благодатним ґрунтом, на який впали зерна християнства з його високими ідеалами добра й любові, морально-етичними нормами поведінки. Християнська ідеологія на основі української ментальності стала причиною особливої прихильності до благочинності і аскетизму, моральності, побожності і як результат – лицарського кодексу честі, який пропагувався співцями історії України – кобзарями та лірниками. Архидиякон П.Алепський в 1654 році відмітив: «Ми запримітили в козацькому благословенному народі побожність, богобоязнь і благочестя, що приводить розум до здивування» [7, с. 403]. Наслідком нових рис духовності стала поява людей з чітко сформованими новими естетичними нормами людського буття та психологічно-моральних ідеалів. Підтвердження цього є в працях М.Грушевського: «...якщо основна маса, як говорено, приймала християнство більш чи менш зовнішнім чином, то люди, наділені особливим духом і моральним почуттям, ставилися до нього з усім жаром неофітів, повністю віддаючись засвоєнню нової релігії та справді досягали високої духовної і моральної досконалості» [12, с. 412].

Цей період в Україні можна назвати епохою розвитку паломництва та чернецтва. Тільки в Києві в часи княжої доби функціонувало 18 монастирів. У Києво-Печерському монастирі преподобний Феодосій запровадив Студійський устав [3], який зобов'язував монастирську братію до аскетизму. Основними положеннями Студійського уставу були принципи суворого спільного проживання, що мали на увазі абсолютну рівноправність братів між собою, відмову від власності, порядок, працю, постійні молитви, «книжное почитание и описывание» [3, с.416].

Паломники, тобто мандрівники які з релігійною метою ходили по святих місцях від храму до храму, несли в народ свою віру та моральні устої і мали підтримку оточуючих всіх верств населення, від селян до князів. Їх одяг був схожий з одягом пілігримів інших народів: широкий темний плащ, капелюх зі шнурками, мідна кружка для води та довгий посох у руках. Під час відправи Служби Божої на свята вони збиралися на церковній паперті і співали релігійні пісні (а в Польщі – канти).

Велику частину паломників складали так звані «каліки-перехожі». В процесі історичної трансформації виникло два варіанти правопису цієї назви, кожен з яких несе своє трактування цього явища. У паломників давніх часів побутувала назва «каліки перехожі» від назви «каліка» – дерев'яне взуття, яким користувалися тодішні паломники-богомільці, що добровільно відрікалися від світського життя та земних благ заради віри Христової. Яскравими прикладами богомольців-паломників були Олексій чоловік Божий, Іоанн Дамаскін та ін.

Проте в працях В.Данилова, П.Тиханова, О.Маслова, А.Веселовського зустрічається варіант «калекі перехожого», що описує людей з різними видами фізичних вад та каліцтв, найчастіше незрячих. Вони внаслідок недолі змушені були прохати милостиню і ставали жебраками, просячи Христа ради, та утворюючи складову частину Христової жебрацької братії. Мандрі калік перехожих, що проповідували в народі християнські чесноти та любов до ближнього, мали досить сприятливі умови існування, адже ними опікувалася церква.

В билинах каліки перехожі часто наділялися богатырською силою, можливістю зцілювати невиліковно хворих («Ілля Муромець і каліки перехожі»). А в билині «Сорок калік із калікою і княгиня Апраксія» є свідчення про високий морально-етичний статус калік, приклади обумовлених покарань [1, с. 454].

На жаль, колишній образ калік перехожих поступово втрачався і їх нащадки в XIX ст. повністю відповідали назві «калекі перехожого», тобто жебрака. За свідченням П.Тиханова вони: «...поставлені в особливі умови до оточуючого світу, виродилися в сучасного жебрака, що розспіває псалми. Але за давніх часів каліка-перехожий був взірцем добродісної людини» [9, с. 68].

Особливою увагою та пошаною у народі користувалися каліки перехожі, які супроводжували свій спів грою на музичному інструменті: кобзою, бандурою, лірою, рідше скрипкою чи волинкою.

Співаючі сліпці найбільше відповідали давньому типу калік перехожих і відігравали важливу роль у поширенні духовних творів серед населення.

Основою кобзарсько-лірницького духовного репертуару стають духовний вірш, псалма та кант. Ці назви часто вживають як синоніми щодо подібних наспівів, проте кожен з них має свої характерні особливості.

Духовні вірші як «результат естетичного засвоєння народом ідей християнського вчення» [8, с. 4] стали основним джерелом жанрів поза церковної духовної пісні: кантів та псалмів.

Духовний вірш створювався шляхом синтезу церковних піснеспівів з «язичницькими» пісенними жанрами. О. Маслов вважав духовні вірші «демественим співом наших предків» [5, с. 36], тобто релігійним позацерковним жанром, який розвинувся в XII ст. і тоді ж «підпав під міцний вплив популярної книжної літератури» [5, с. 38].

Особливої популярності в XI–XV ст. набули апокрифічні оповіді на основі «відречених» книг (так, як повне видання Біблії з'явилося лише наприкінці XVI ст., то в епоху раннього християнства велику популярність завоювали еретичні вчення і видання, занесені на Русь разом з християнством, проте не канонізовані, тобто «відречені» церквою). Вони потрапляючи усним шляхом на наші землі від болгар, греків та власних паломників і були визнані основним змістовним підґрунтям духовних віршів. Протягом століть велика кількість віруючих перебувала під впливом богомильських проповідей (популярний болгарський релігійний рух на чолі з священником Ієремією, названим Богомилом), які співіснували з опоетизованими легендами, міфами і так переходили у сферу усної традиції поза церковних жанрів з відповідною подальшою еволюцією. Отже, апокрифічна література виявилася «примирюючим началом між язичництвом і новою релігією. Запозичивши сюжети з книг, вони доповнювалися язичницькими віруваннями старовини і, відповідно, містили в собі дуже багато сучасного народного» [6, с. 11]. Прикладом давніх духовних віршів з апокрифічним сюжетом є «Глибинна книга» (апокрифічний переклад питань Іоанна Богослова Господу на горі Фаворській), «Сон про Правду і Кривду» (сказання про Соломона), «Сказання про Хрестне Древо». До пласта більш пізніх відносяться: «Лазар» (Про багатого і бідного Лазаря), «Про Олексія Божого чоловіка», «Про 12 великих п'ятниць», «Про Єгорія Хороброго», «Сон Богородиці», «Цмок», «Страшний суд», «Плач Адама», «Розпинання Христа» (Іже Христос Бог наш) та ін.

Духовні вірші – це твори епічної форми з віршуванням тонічного типу, що споріднює їх з баладами, характерною особливістю яких є яскравий сюжет із серйозною високодуховною тематикою. Найбільшій пошани добивалися виконавці акафістів (таку назву у східній церковній літургії мали похвальні пісні на честь Ісуса Христа, Богородиці і святих, котрі виконувалися прихожанами стоячи). Знання акафістів (надзвичайно довгих і складних для запам'ятовування піснеспівів) дозволяло проводити молитовне священнодійство нарівні з молебнем («за здоров'я» хворого) чи панахидою (за упокій душі), тобто залучало виконавців до числа осіб, що «стоять ближче до церкви, а значить більш значущих, ніж прості жебраки».

У подальшому процесі еволюції поза церковної духовної пісні спостерігається поява таких жанрів як кант та псалма.

Кант (лат. *cantus* – «пісня, оспівую») – вид старовинної пісні, що виконується хором без супроводу. На Україні поширився в кінці XVI – поч. XVII ст. Авторами і виконавцями кантів були вчителі співів, бурсаки, бродячі дяки, лірники. Спочатку канти були тільки релігійного чи моралізаторського змісту, та в XVIII ст. з'явилися канти любовно-ліричні, жартівливі, привітальні та ін. [10, с. 456]. Для кантів та псалмів характерна стилістична і тематична подібність, яка призводить до ототожнення цих понять. Проте, існує ряд відмінностей, які доводять, що кожен з цих жанрів заслуговує окремої класифікації:

1) Канти є авторськими творами – «книжна пісня», а псалми – фольклоризовані твори, що не мають авторів;

2) Канти можуть бути як релігійної так і світської тематики, в той час як псалм із світською тематикою не існує;

3) Канти виконуються переважно письменними людьми, які навчалися в містах і втілювали у ці твори ідеї міської професійної культури (випускники різноманітних освітніх закладів, піїти і спудеї, монахи-базиліанці, філософи, поети, музиканти), а псалми поширювалися в середовищі кобзарів та лірників (божих старців), що продовжували традицію мандрівних музикантів несучи людям «слово Боже» пристосоване до народного сприйняття із зрозумілою мораллю та філософією;

4) Для псалмів характерні в кінці «здравні» побажання та «славословія» (особливо для «козацьких псалмів» – дум), а канти їх не мають;

5) Канти переважно тяжіють до жанрів професійної світської музики, а псалми пов'язані з фольклорними жанрами (псалми-колядки, псалми поминальні).

Отже, псалма – жанр, що тяжіє до фольклоризації та всебічного розвитку в усній традиції переважно сільської місцевості. Займаючи значне місце в кобзарсько-лірницькому репертуарі вона поширювалась народними професійними співцями і була проміжною ланкою між духовним і світським, церквою і народом. Фольклорна псалма – побутова пісня з релігійним текстом та сюжетом наближеним до духовних віршів.

Серед основних тематичних ліній кобзарсько-лірницьких псалм слід відмітити:

1) Покаянні і дидактичні: «Житіє моє да всегда горькое», «Боже, зрі моє смиреніє» (філософські роздуми над про проблему добра і зла); «Страшний суд», «Прийде година для всіх єдина», «Кажуть люди, що я умру, а я хочу жити», «Архістратигу Міхаїлу» (есхатологічні мотиви з образами Божої кари, смерті, пекельних мук); «Пам'ятайте, християне», «Восплач, душе горько і розридай тяжко», «Востревожмися, устрашимся» (типово кобзарсько-лірницькі дидактичні настанови з повчально-моралізаторськими ідеями та заклик до покаяння і спокутування гріхів).

2) Апокрифічні: «Плач землі», «Цмок», «Про Бориса і Гліба», «Як душа з тілом розлучалася» (за міфологічно-легендарними сюжетами); «Про Правду й Кривду», «12 п'ятниць», «Книга Глибинна» («Голубина»), «Вознесіння, або звідки пішла Милостина» (за космологічними сюжетами); «Олексій чоловік Божий», «Адам і Єва», «Плач Адама», «Лазар», «Потоп», «Самарянка» (за біблейськими сюжетами).

3) Агіографічні: «Про Святу Дороту», «Про Святу Варвару», «Федір Турянин», «Єгорій Хоробрий» (про життя і діяльність святих, великомучеників, апостолів, релігійних осіб).

4) Про Господа та Богородицю (за євангельськими сюжетами, приуроченими до Церковного року): «Бог предвічний народився», «Весела світу новина», «Скинія златая», «Нова радість стала» (різдвяні); «Хрестним деревом розп'ятого», «Страсті Христові», «Христу на хресті», «Царю Христе незлобивий» (страсні); «Предивное торжество», «Ісусе мій прелюбезний» (хвалебні); «Пречистій Діві», «Заступниці» (величальні); «Мати руського краю», «Пречистая Діво», «Почаївська» (акафісти).

Одна з найдавніших псалм – «Про Страшний суд» – збереглася, у багатьох варіантах, до наших днів. Характерною особливістю цього жанру є певний емоційний характер виконання, зумовлений радісним чи жалісним змістом твору і високою метою – утішення, просвітлення душі.

Українська фольклористика радянських часів, в умовах тоталітарного режиму, що тривав майже півстоліття, була позбавлена можливості вивчення псалм, кантів та духовних віршів і пісень-молитов пов'язаних з християнством. В наукових колах їх існування або замовчувалось, або ж піддавалося нещадній критиці як пережитку пов'язаного з релігією. Тому часто, особливо не заглиблюючись у проблему, жанр «псалма» ототожнювався з «псалмом» (від Давидових псалмів, про що свідчать майже всі радянські енциклопедії: Псалми (грец. – «оспіваю») – твори іудейської та християнської релігійної лірики. Найбільш повним циклом псалмів є «Псалтир», який входить до складу Старого завіту Біблії і приписується давньо-єврейському царю Давиду. В дійсності ж псалми більш давнього походження і належать не одному, а багатьом авторам. Жанрові різновиди псалмів: похвала богу, молитва, прокляття, каяття, історичний огляд, філософські роздуми, шлюбна пісня [11, с. 69]. Але при порівнянні тексти Псалтиря – канонізованого церковного видання – і кобзарсько-лірницьких псалм не співпадають: «...вони не мають нічого спільного з біблейним псалмом» [4, с. 206].

Стосовно традиційних релігійних кобзарських псалмів («Про Лазаря», «Блудний син», «Плач, душе моя», «Сотворив Бог Адама» та ін.), то на сьогодні вони ще залишаються поза активною увагою виконавців. Пояснюється це тим, що зразки цього жанру, в основному, зберегла усна традиція, тож введення їх в репертуар потребує великої дослідницької роботи, розшифрування та аранжування для сучасних модифікацій бандури. Але в останні роки все частішими стають виступи співаків-бандуристів біля церков із релігійним репертуаром псалм та духовними віршами-молитвами на латинській мові – «Ave Maria».

Отже, специфіка кобзарсько-лірницького репертуару періоду XIX ст. пояснювалася декількома причинами. Кожен цех оберігав свої традиції передачі знань від вчителя учневі, що позначалося на прихильності до тих чи інших творів у різних регіонах. Члени кобзарсько-лірницького цеху виконували тільки «свій» репертуар, спів світських пісень їм заборонявся. Основу репертуару складали думи, історичні пісні, псалми. Політичні переслідування професійних кобзарів за «волелюбні ідеї» призвели до того, що псалми становили значно більшу частину їх репертуару. Наприклад: знаменитий кобзар цього часу, якого називали «Гомером в українській свиті», «прямим

спадкоємцем Бояна» – Остап Вересай виконував 9 дум та 11 духовних віршів (псалм): «Про страшний суд», «Михайлова псалма», «Про муки Христа», «Про Миколая», «Розстання душі з тілом», «П'ятниці», «Про Правду», «Ой горе, горе на цім світі жити», «Пустельник-скитальник», «Про блудного сина» та «До часнього живого чоловіка». Не менш відомий Михайло Кравченко виконував 6 дум та 14 духовних віршів, серед яких «Розплачється мати сира земля», «Лазар», «В славнім граді Єрусалимі», «Сидить господь на небеси», «Сотворив Бог небо» та ін. В репертуарі сучасного кобзаря Г. Ткаченка, який мав величезну популярність серед українських інтелектуалів 60–90-х років ХХ ст., було 8 дум та 5 народних псалм: «Нема в світі правди», «Про страшний суд», «Ісусе прелюбезний», «Про Георгія Побідоносця», «Через поле широкее».

Періодизацію формування основних жанрових груп репертуару кобзарів-бандуристів та їх питому вагу, у т. ч. духовного характеру, представлено у зведеній таблиці.

Таблиця 1.

жанри періоди	СОЛЬНІ						АНСАМБ- ЛЕВІ ТА ХОРОВІ
	епічні (дума)	духовні (псалма, кянт)	пісенні різновиди	пісня- романс	арія	авторські твори	
XV – XVI ст.	+	++					
XVII – пер. пол. XVIII ст.	+	+++	++++				
Друга пол. XVIII ст.	+	+	++++ *		+	+	
Початок XIX ст..	+	+		+			
Кінець XIX – поч. XX ст.	+	+	+	+			
Середина XX ст.			+	+		+	+
Кінець XX – поч. XXI ст.	+	+	+	+	+	+	+

* – апокрифічні оповіді на основі «відречених» книг (не канонізовані церквою єретичні вчення епохи раннього християнства).

** – акафісти (похвальні пісні на честь Ісуса Христа, Богородиці і святих).

*** – історичні, козацькі, соціально-побутові.

**** – історичні, соціально-побутові, жартівливі, любовні.

1. Былины. Русский музыкальный эпос / Собрание русских народных песен [сост. Б.Добровольский, В.Коргузалов]. – М. : Сов. Композитор, 1981. – 614 с.
2. Горький М. О религиозно-мифологическом моменте в эпосе древних (письмо А. А. Суркову) / Максим Горький // [собр. соч. в 30-ти т.] – М. : ГИХЛ, 1953. – Т. 27. – С. 433–495.
3. Грушевський М. Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV сторіччя / Михайло Сергійович Грушевський. – К. : Наукова думка, 1972. – 487 с.

4. Корній Л. До питання про українсько-польські музичні зв'язки XVI-XVII ст. / Лідія Корній // Українське музикознавство. – К., 1971. – Вип. 6. – С. 101–110.
5. Маслов А. Калики перехожие на Руси и их напевы. Историческая справка и мелодико-технический анализ / С. И. Маслов. – РМГ. – 1904. – №№ 2–36.
6. Маслов С. Лирники Полтавской и Черниговской губернии / С. И. Маслов. – Харьков, 1902. – 12 с.
7. Огієнко І. Початок християнства на Україні / митрополит Іларіон. – К., 1993. – 128 с.
8. Стихи духовне / [сост., вступ. ст., подг. текстов и коммент. Ф.М.Селиванова]. – М., 1991. – 336 с.
9. Тиханов П. Черниговські старці / П. Н. Тиханов // Труды Черниговской Губернской Архивной Комиссии. – Чернигов, 1889. – Кн. II. – С. 65–158.
10. Украинская советская энциклопедия / [ред. Н. Бажана]. – К., 1980. – Т. 4. – 557 с.
11. Украинская советская энциклопедия / [ред. Н. Бажана]. – К., 1983. – Т. 9. – 566 с.
12. Українська художня культура : Навч. посібник / [За ред. І.Ф.Ляшенка]. – К. : Либідь, 1996. – 416 с.

Стаття посвячена научному дослідженню і аналізу еволюції жанра духовних песнопень в кобзарсько-лирницькому мистецтві. Розглянуто і обґрунтовано причини появи релігійних творів і їх роль в репертуарі кобзарів. Предложено історичні періоди кристалізації основних жанрових форм вокального кобзарсько-лирницького виконання.

Ключевые слова: духовний жанр, кант, псалма, релігія, репертуар.

The article is devoted to the scientific research and analysis of the evolution of the genre of kobzar-lyrnik art. The causes of the appearing of spiritual works and their role in the repertoire of kobzars are considered and reasoned. A major historical periods of crystallization of the main vocal genre forms kobzarye playing is proposed.

Key words : spiritual genre, cants, psalm, religion, repertoire.

УДК 7.079

Юлія Москвічова

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФОЛЬКЛОРНИХ ФЕСТИВАЛІВ ВІННИЧЧИНИ

В статті досліджуються основні тенденції процесу розвитку фольклорних фестивалів Вінниччини на сучасному етапі. Визначені засади збереження традиційної подільської народної культури. Доведено, що розвиток народної творчості національних меншин, проживаючих на території Вінниччини позитивно впливає на загальну соціокультурну ситуацію в регіоні.

Ключові слова: фольклорні фестивалі, традиційне народне мистецтво, аматорські творчі колективи, національні меншини.

В сучасному соціокультурному просторі України спостерігається динамічний розвиток фестивального руху. Широкомасштабні мистецькі проекти, фестивалі, конкурси, різноманітні свята стали невід'ємною частиною сучасного культурно-мистецького життя. Починаючи з 1990-х років фестивальний рух набуває потужного розвитку, охоплюючи все більше міст і навіть села. Активізація фестивального руху в цей період, на думку науковців, пов'язана із припиненням гастрольної системи, налагодженої за радянських часів, а також з процесами регіоналізації та децентралізації, що почалися на початку 90-х років ХХ ст. Пошуки нових шляхів існування та розвитку мистецтва призвели до розуміння саме фестивалю, як альтернативи концертному сезону.

На відміну від окремих концертів чи виставок саме фестиваль надає можливість, поєднавши в єдиному просторі широку аудиторію, долучитися до мистецтва, сприйняти й оцінити його, а іноді, навіть, взяти участь в творчому процесі. Таким чином мистецтво стає ближчим і доступнішим для широкого загалу.

В кінці ХХ – на початку ХХІ століття Вінниччина, як самостійний культурний регіон України, заявила про себе низкою фестивалів та мистецьких проектів, ставши сьогодні одним з фестивальних осередків країни. Поширення фестивального руху спричинило необхідність його дослідження мистецтвознавцями та культурологами. Окремі аспекти конкурсно-фестивального руху Вінниччини на сучасному етапі досліджуються в наукових працях і окремих публікаціях Т.Бурдейної-Публіки, С.Негоди, С.Іскри; фестивалі етнокультурного спрямування висвітлюються в статтях культурно-просвітницького альманаху «Світлиця», який було засновано в 2003 році Обласним центром народної творчості.

© Москвічова Ю., 2014.